

ENSİKLOPEDIYALARIN TƏSNİFATININ MAHİYYƏTİ, MÖVZU VƏ TƏRTİBAT MƏSƏLƏLƏRİ

Elməddin Behbud

Bakı Dövlət Universitetinin dissertantı

Суть, тематика и составление проблем определения энциклопедий

Резюме

В статье описывается структура, идентификация характера энциклопедий, классификация энциклопедий и их типологические особенности. Автор также отмечает, что одним из наиболее важных факторов в составлении энциклопедий является алфавитный порядок или систематическое составление. Исследования показывают, что, в настоящее время большинство энциклопедий являются алфавитами. Но с другими схемами ежегодно публикуется большое количество работ. Теперь система алфавита считается наиболее подходящей. Здесь так же подробно описаны тематические принципы энциклопедий, проблемы составления, специализированные энциклопедии и признаки, отличающие их по содержанию

Essence, subjects and construction of problems of classification of encyclopedias

The article describes structure, identification of the characteristics of encyclopedia, classification of encyclopedias and their typological features .

The author also notes that one of the most important factors in compiling encyclopedias is the alphabetical order or systematic compilation. Studies show that, at present, most encyclopedias are in alphabetical order. Studies show that, at present, most encyclopedias are alphabets. Now the alphabetical compilation is considered the most suitable. Thematic principles of encyclopedias, compilation problems, specialized encyclopedias and features that distinguish them in content are also describes here in details.

Açar sözlər: *ensiklopediya, ensiklopediyaların mövzusu, təsnifat, tərtibat, xarakter, forma, qrup, əlifba sistemi, ixtisas ensiklopediyaları, ensiklopediyaların tarixi*

Ключевые слова: *энциклопедия, предмет энциклопедии, классификация, дизайн, характер, форма, группа, алфавитная система, специализированные энциклопедии, история энциклопедии*

Key words: *encyclopedia, subject encyclopedias, classification, design, character, form, group, alphabetical system, specialized encyclopedias, history of encyclopedias*

Giriş. Hazırda ensiklopediya kimi tanınan və elmi ədəbiyyatda ensiklopedik kitab tipinə aid edilən əsərlərin əksəriyyəti sahəvilik prinsipi ilə hazırlanmışdır. Bu əsərlər əvvəl bir, sonra isə bir neçə elm sahəsinin məlumatlarının toplanması ilə tərtiblənmişdir. Hər elm sahəsi bu kitablarda ayrıca fəsil kimi, yəni müstəqil olaraq yerləşdirilmişdi.

Ensiklopediyaların mövzusu, hansı elm sahələrini nə dərəcədə əks etdirməsi, hansı sahələrə üstünlük verilməsi, hansı elmin hansından sonra verilməsi hər zaman mübahisəli olub və hazırlanan kitablar da məhz bu tərtibat göstəricilərinə görə bir-birindən fərqləndirilmişdir. Bu mövqe ensiklopediyaların ilk düzüm prinsipini müəyyənləşdirmişdir.

Ensiklopediyanın xarakterinin müəyyənləşməsində, onun strukturunun formalaşmasında elmi biliklərin məzmunu, inkişafı nə qədər təsir göstərmişdisə, onun oxucu kateqoriyasının müəyyən olunması, oxucu qrupunun artan tələbinin ödənilməsi də bir o qədər həlledici amil olmuşdur. Tədqiqatçı E.L.Prizment yazır: “Oxucu kateqoriyasından asılı olaraq ensiklopediyaların quruluşu da dəyişir” [1, 238].

Ensiklopediyalar xitab etdikləri oxucu zümrəsinə görə başlıca olaraq iki qrupa ayrılır.

1) Hər hansı bir ayrışdırıcılıq etmədən bütün oxucu kütləsinə görə hazırlanan ümumi ensiklopediyalar;

2) Yaş qruplarına görə hazırlanan ensiklopediyalardır. Buna uşaq ensiklopediyaları, gənclər üçün ensiklopediyalar.

Hazırlıq formasına görə isə ensiklopediyalar üç qrupa ayrılmışdır:

1) tam, yeni və bəzən də icarə ilə başqa nəşrdən alınan məqalələrlə zənginləşmiş nəşrlər;

2) qismən tərcümə edilməklə, əlavə və ixtisarlara dəyişikliklər edilərək hazırlanan nəşrlər;

3) tamamən və ya əksər hissəsi tərcümə edilməklə hazırlananlardır ki, onlara da tərcümə ensiklopediyaları.

Məsələnin qoyuluşu. Ensiklopediyaların təsnifatında, onların tipoloji xüsusiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsində tarixən yaranan nümunələrin araşdırılması mühüm məsələ kimi hələ qədimdən bütün tərtibçi-müəllifləri düşündürmüşdür. Çünki ən uyğun və sərfəli yol seçməklə qarşıya qoyulan məqsədə nail olmaq üçün, əsərin oxucuya verəcəyi faydanı əsas götürməklə zaman-zaman yaranan ensiklopediyaların hamısında tərtib prinsiplərinin rolu həmişə özünü aydın göstərmişdir. Məsələn, qədimdən bu işlə məşğul olan filosoflar öz zamanında “mövcud olan elmlərin hamısını bir araya gətirmək və bunun sayəsində təfəkkür və elm arasında bir bağlantı qurmağı qarşılarına məqsəd qoyurdular və hər işdə bu məqsədin daha uyğun şəkildə həyata keçirilməsini əsas götürürdülər” [2, 217].

Sahə elmlərinin hamısının hansı ardıcılıqla verilməsi, hansı elmə nə qədər yer ayrılması, hansı məqalədə şəkil, xəritə və cədvəl verilməsi, materialların seçildiyi mənbələrin açıqlanıb açıqlanmaması, müəllifin göstərib-göstəribməməsi məsələsi, yəni hansı məqalənin kim tərəfindən yazılmasını və yaxud məlumatın haradan götürülməsinin məqalə sonunda göstərilməsi kimi məsələlər həmişə ciddi mübahisələrə səbəb olmuşdur. Bəzi ensiklopediyalarda terminlərin (difinisiya) başqa dillərdəki mənalara verilməsi, əsər və müəllifin adının əslində olduğu, yaxud ləqəb, titul kimi və ya başqa formada əksini

tapması, əsər adının tərcümə olunub-olunmaması həm keçmişdə, həm də indi mübahisə mövzusu olaraq qalmaqdadır.

Məsələnin izahı. Ensiklopediyaların tərtibatında ən mühüm amillərdən biri mövzuların əlifba sırası ilə düzümü, yaxud sistemli olaraq tərtib edilməsi məsələsidir. Hazırda ensiklopediyaların əksəriyyətinin əlifba sistemi ilə verilməsi adi hal almışdır. Lakin digər sxemlərlə də hər il külli miqdarda əsərlər nəşr edilir. Əlifba sistemi isə hazırda ən uyğun variant kimi qəbul edilmişdir. Məlumat kitablarında söz və anlayışların əlifba sırası ilə düzülməsi tərcübəsi eradan əvvəlki dövrlərdə də mövcud olmuşdur. Qədim yunanlar və romalılar bu sistemə bələd olsalar da, ondan istifadə etməyə həvəsli deyildilər. Çünki onlar sxematik (mövzu) tərtibat üsuluna alışmış və məlumatların artıq qəbul olunmuş məlum sıralanmasını dəyişdirmək fikrində deyildilər. İlk dəfə bu sistemlə ensiklopediya yaradan Sektus Pompeius məşğul olmuşdur. O, II əsrdə yazdığı “De verborum significatu” (“Sözlərin mənası haqqında”) əsərində əlifba sıralanmasını tətbiq etmişdir.

Əlifba sırası ilə hazırlanan ensiklopediyalardan istifadə etmək, lazımı sözü daha tez tapmaq imkanı olsa da, nədənsə, bu sistemə başqa ölkələrdə də bir o qədər maraq göstərilməmişdir. Sonrakı əsərlərdə yenə də mövzu prinsipi üzrə əsərlərin yazılma işi davam etmişdir. Ümumiyyətlə, ilk ensiklopediyalar universal deyil, daha çox sahə ensiklopediyaları saymağı daha düzgün hesab edirlər. Ona görə ki, o dövrdə əsas elm fəlsəfə hesab olunurdu və fəlsəfə isə özünə ona yaxın olan başqa elmləri birləşdirirdi.

Ensiklopediyalarda mövzu prinsipi ən qədimdən istifadə olunan və indi də öz nüfuzunu saxlayan daha çox sahə ensiklopediyalarında istifadə olunan bir tərtibat üsuludur. Burada əsas məqsəd hər hansı bir məsələni, elmi problemi daha geniş, ətraflı şərh etməkdən, onu hamının anlayacağı şəkildə verməkdən ibarət olmuşdur. Ona görə də, məlumat ədəbiyyatlarının hazırlanması tarixində əsas, ilkin yeri də məhz sahə ensiklopediyaları tutur. Bu baxımdan, sahə ensiklopediyalarının tarixi də daha qədim sayıla bilər. Bugünkü anlamda universal ensiklopediya sayıla bilən əsərləri təxminən bizim eramızın XV-XVI əsrlərdən sonraya aid etmək olar. Əvvəlkilər isə müəyyən qədər universallıq kəsb etsə də, bütövlükdə mövzu ensiklopediyaları, yaxud lüğət xarakteri daşıyır. Tarixən yaradılmış ensiklopedik məzmunlu kitabları bir neçə dövrə ayırmaq olar:

1. Şumer, Misir, İki çayarası xalqların tərtib etdiyi məlumat kitabları;
2. Çin və Hindistanda yaranmış məlumat kitabları;
3. Yunanıstanda və Romada yaranmış ilk ensiklopediya tipli məlumat kitabları;
4. İslamın meydana gəlməsindən sonra meydana gələn elmi-fəlsəfi və dini məzmunlu məlumat kitabları;
5. XVI əsrdən sonra Azərbaycanda yaranan yeni tipli ensiklopediyalar.

Bunların da hamısının ümumi, bir-birinə oxşayan, həm də bir-birindən çox fərqli olan cəhətləri olmuşdur. Bunlar aşağıdakılardan ibarətdir:

1. Əsərlərin məzmunu, onların ardıcıl düzümü, yəni quruluşuna görə;
2. Onun məqsədliliyinə görə;
3. Qoyulan mövzunun şərhinə görə;
4. Oxucu dairəsinə görə;
5. Texniki tərtibatına görə.

Mövzu ensiklopediyaları mövzuya görə tərtib edilir. Ayrı-ayrı mövzular seçilir, ardıcıl şəkildə düzülür yəni burada əlifba sırası gözlənilmir. (Bəzi hallarda ayrı-ayrı fəsil və bölmələrdə əlifba düzümündən istifadə oluna bilər).

İxtisas ensiklopediyalarının hamısında əlifba sözlüyü (ensiklopediyaya daxil olan termin və məqalələrin əlifba sırası ilə düzülməsi) əsas götürülür. Məsələn, “Fəlsəfə ensiklopediyası”, “Ədəbiyyatşünaslıq. Ensiklopedik lüğəti”, “Hüquq ensiklopediyası”, “Dünya dinləri. Ensiklopedik məlumat kitabı”, “Azərbaycan toponimləri ensiklopediyası” və s. mövzu ensiklopediyalarında mövzular əsas götürülür və sıralanır. (Məsələn, bir cildlik “Azərbaycan ensiklopediyası”, yəni xüsusi cild adlanan kitab). Bütün bunlar onu göstərir ki, müasir kitabçılıq işində məlumat ədəbiyyatı sistemində sahə ensiklopediyalarının tərtib edilməsində hələ də fikir ayrılıqları mövcuddur. Ona görə də bu sistemdə sahə və özəl ensiklopediyaların tipologiyası ayrıca tədqiq edilməlidir.

Kitabşünasların qeyd etdiyinə görə həm qədim, həm də sonrakı dövrdə yəni orta əsrlərdə meydana gələn ensiklopediyaların əksəriyyətində həm dini ideologiya, həm də siyasi baxışlar üstünlük təşkil etmişdir. Bunlar da bütünlükdə qarşıya qoyulan məsələlərin elmi obyektiv şərhinə ümumiyyətlə mane olmuşdur. Orta əsrlər dövründə Avropada meydana gələn ensiklopedik əsərlər, demək olar ki, dini elmlərin təsirindən xilas ola bilməyən müşahidə və təcrüblərə əsaslandığına görə və bu metodla yazıldıqları üçün, əhəmiyyətli cəhətləri olmaqla yanaşı bugünkü mənada ensiklopediya sayıla biləcək əsərlər deyildir. Ona görə də bəzi əsərlər yarandığı dövrdən çox az keçəndən sonra öz elmi qiymətini itirmişdir. Həmin dövr ensiklopediyalarını bir-birindən fərləndirən baxışlar da mövcud olmuşdur. Ensiklopedik mahiyyətli əsərlərin özü də quruluşuna və mövzusunə görə xeyli fərqli olmuşlar. Bəzi əsərlər ayrı-ayrı elmi bölümləri əsas götürərək hazırlanmışdır. Bəziləri isə mövzu fəsillərə bölməklə elmin bəzi sahələrini özündə əks etdirmişdir. İlk sahə ensiklopediyalarının məzmunla yanaşı forma xüsusiyyətləri də fərqli və həm də maraqlı olmuşdur.

Ensiklopediyaların tarixində xüsusi yeri olan tərtibat prinsiplərindən biri də mətnin sual-cavab şəklində hazırlanmasıdır. 3 cildlik “Uşaq Ensiklopediyası”nın adı və məzmunu da suallar əsasında formalaşmışdır. Ona görə də həmin kitab çox zaman “Kimdir, nədir?” adlandırılır. Həmin nəşr əsasında Azərbaycanda 1987-1999-cu illərdə “Uşaq Ensiklopediyası” hazırlanmışdır. Burada birbaşa sual verilib cavab yazılmır, ancaq əsər məktəb proqramında qoyulan suallara cavab olaraq düzülmüş və mətn də həmin suallar əsasında formalaşdırılmışdır.

Demək olar ki, bütün qədim ensiklopedik əsərlərin əksəriyyətində də mətnlər tərtibinə, elmi məlumatların gərəkliyinə və şərhinə görə bir-birindən fərqli xüsusiyyətlərə malik olmuşlar. Həmin xüsusiyyətlərin bir çoxu artıq tarixdə qalmışdır. Lakin onların bəzi formalarına bu və ya digər şəkildə bugünkü ayrı-ayrı sahə və xüsusi ensiklopedik toplularda rast gəlinir.

Ensiklopediyaları məzmunca fərqləndirən əlamətlər çox olsa da bəzən onu digər məlumat ədəbiyyatları ilə qarışıq salırlar. Bu da onunla əlaqədardır ki, bəzi lüğətlərdə terminlərin izahına çox yer verilir və bu onu ensiklopedik məqalələrə yaxınlaşdırır. Digər tərəfdən elə ensiklopedik məqalələr də olur ki, onlar həcminə və izahına görə lüğət məqaləsinə oxşayırlar. Bunu xüsusilə izahlı terminlər lüğətlərində, toponimik sözlüklərdə müşahidə etmək olur. Digər tərəfdən bəzi mövzu məzmunlu sahə ensiklopediyaların çoxunun da “ensiklopedik lüğət” adlandırılması da buna səbəb olur. Ümumittifaq Kitab Palatasının müxtəlif illərdə hazırladığı təsnifləndirmədə bu tipli ədəbiyyatın hamısı sorğu-məlumat ədəbiyyatına daxil edilir.

Bunu Dövlət Sahə standartlarının təsnifi də aydın göstərir. Y.E.Şmuşkis yazır: “Məlumat ədəbiyyatının təsnifatı şərti xarakter daşıyır. Ümumittifaq Kitab Palatası onları aşağıdakı qruplara ayırmışdır:

1. Ensiklopediyalar ümumi (universal) və sahə (yaxud ixtisas) ensiklopedik lüğətləri;
2. Lüğətlər: dilçilik, orfoqrafiya (məktəblilər üçün hazırlananlardan başqa), danışq kitabları, həmçinin terminlər lüğətləri;
3. Siyasi-iqtisadi məlumat kitabları: siyasi, coğrafi. Statistik və başqa ümumi xarakterli soraq kitabları;
4. Müxtəlif növlü məlumat-informasiya ədəbiyyatı (ədəbiyyat göstəriciləri, ali məktəblərə daxil olmaq istəyənlər üçün məlumat kitabçaları və s.) .

Müxtəlif peşələr üzrə fəhlələr üçün məlumat kitabları isə Ümumittifaq Kitab Palatası” tərəfindən istehsalat ədəbiyyatlarına aid edilmişdir” [1, 6].

Müasir ensiklopediyalar sorğu ədəbiyyatı olmaqla sistemə və müasir elmi bilikləri əhatə edən kiçik həcmli məqalələrdən ibarətdir. Məqalələrin məzmunu, quruluşu və məlumat vermə xüsusiyyətindən asılı olaraq fərqlənir. Hətta universal, sahə ensiklopediyalarının məqalələri həcminə, üslubuna və informasiyalılığına görə bir-birindən seçilir.

Ensiklopediya məqalələri bir qayda olaraq əvvəlcə sözlük halında hazırlanır. Sahə ensiklopediyasının əksəriyyəti də, demək olar ki, bu üsulla işlənir.

Ensiklopediya sözlüklərinin tərtib edilməsi arı-ayrı sahə alimlərinin mütəşəkkil iştirakı ilə həyata keçirilir. Burada ensiklopedik nəşrin hazırlanma metodu, istifadə ardıcılığı, həcmi müəyyən edən göstəricilər, məzmunu xarakterizə edən sxem müəyyənləşdirilir. Belə sxemlər ensiklopediya üçün əsas amil sayılır. Məqalələrin keyfiyyəti adətən müəllif seçimi ilə müəyyən edilir. İrihəcmli mürəkkəb məqalələrin nəşrə hazırlanması zamanı fikir müba-

diləsi redaksiyanın daimi elmi məsləhətçiləri, ensiklopedik nəşrə məsul şəxslərin (resenzzent və sahə redaktorları) dəyərləndirməsi ilə yekunlaşır.

Xarakter etibarilə ensiklopediya elmi nəşrdir. Məhz bu səbəbdən, nəşr prosesində məqalələrin elmi cəhətdən əsaslandırılması üçün normativlərin müəyyənləşdirilməsi tələb olunur. Digər sorğu nəşrləri arasında öz nüfuzunu, yüksək elmi-ideoloji səviyyəsini qorumaq baxımından universal ensiklopediyalar hazırlanan zaman aşağıdakı amillər əsas götürülür:

- a) informasiya seçimi və onun əlverişli olması;
- b) materialın sistemləşdirilməsi;
- c) nəşrin quruluş və həcmi.

Bütün bunlar geniş və uzunmüddətli təcrübə nəticəsində əldə edilərək müəllif və redaktorlar üçün nəzərdə tutulan metodik göstərişlərdə öz əksini tapır. Bu göstərişlərdə ensiklopedik məqalələrə qoyulmuş tələblər, nəşrin spesifik xüsusiyyətlərinə müvafiq yanaşma prinsipləri əks olunur.

Oxucunun qısa bir zamanda hər hansı bir informasiyanı daha tez əldə edə bilmə tələbini təmin etmək üçün ensiklopedik nəşrə daxil edilən məqalənin unifikasiyası mütləqdir. Ensiklopedik məqalə mətnlərinin stabil struktur və tərtibat baxımından məlum standartlaşmaya uyğunlaşdırılması müəllifin məsələyə yanaşma tərzinə əngəl törətmir. Bu cür unifikasiya müxtəlif elmi problemlərə həsr olunmuş məqalənin eyni səviyyədə qavranılmasına kömək edir. Bu prinsip ensiklopediya üçün məqalə hazırlayan mütəxəssislər arasında da müəyyən əlaqəli iş aparılmasına kömək edir.

Ensiklopediya üçün informasiya seçmək tarixən mürəkkəb bir məsələ olmuşdur. Burada elmin aktual problemləri, sosial həyatı vacib amilləri, dini və siyasi məsələlərlə yanaşı tərtibçi-müəllif istəyi, oxucu tələbatı mühüm rol oynayır. İnformasiya seçimində mövzu, ona uyğun olaraq müəyyənləşdirilən məqalələrin təyinatı, həcmi və şəhri də az rol oynamır. Sahə ensiklopediyalarında bu iş mövzu ilə bağlı olaraq faktların əhəmiyyət dərəcəsinə görə müəyyənləşir və nəşrin istiqaməti burada həlledici olur. İnformasiya seçməkdə kəmiyyətlə yanaşı, yəni onun informasiya sıxlığı ilə keyfiyyət göstəricisi – informasiya dəyəri məqsədəyönlü şəkildə uzlaşmalıdır. İnformasiya seçimi konkret olaraq ayrı-ayrı məqalələrin deyil, mövzuların ardıcılığı və bir-birini tamamlaması onların qarşılıqlı əlaqələndirmə prinsipi baxımından əsaslandırılmalıdır. Təcrübə göstərir ki, məqalə ardıcılıqları məqsədəyönlü şəkildə bir elm sahəsinə aid edilməklə yanaşı, sahələrarası ardıcılığı da əhatə etməlidir.

Ayrı-ayrı məqalələrdə informasiya seçimi və onların qarşılıqlı əlaqəsi tipoloji sxem əsasında həyata keçirilir. Müxtəlif elm sahələri üzrə ixtisaslaşmış redaksiyalarda hər hansı bir mühüm məsələyə həsr olunan məqalənin informasiya tamlığına nail olmaq üçün o bir neçə hissəyə ayrılır və məqalələr (məsələn, dövlət haqqında olan məqalələr bəzən 15-20 müəllifin iştirakı ilə hazırlanır). Belə məqalələr bəzən onlarla bölmədən ibarət olur.

Hər hansı bir məqalədəki informasiya təkcə aid edildiyi bölmədəki şərhə ilə hüdudlanmır, digər bölmələrdə də öz təsdiqini tapmalıdır; müxtəlif arqu-

mentlər əsas fikrə istinadən yazılmalıdır. Yalnız bu halda mətnin ümumi mənzərəsini və ümumi xarakteri və inkişaf perspektivini aydın görmək olar.

Mövzu ardıcılığı ilə izlənən kompleks məqalələrlə qarşılıqlı əlaqə baxımından informasiya seçimi olduqca mürəkkəb prosesdir. Bu işdə tək-tək məqalələrin deyil, bir-biri ilə əlaqəli məqalələrin quruluşca planlaşdırılması nəzərdə tutulur.

İnformasiyanın qavranılması üçün mürəkkəb mövzulu məqalələri adətən, iki hissəyə bölürlər:

- Birinci hissədə (məqalənin əvvəli) terminlərin izahı geniş oxucu kütləsini qane edəcək səviyyədə hazırlanır;

- ikinci hissədə sahə mütəxəssislərinə aid edilən hesablama, formul və s. verilir.

Mürəkkəb elmi fikir və faktları kütləvi üslubda verilməsi daha məqsəduyğun sayılır. Lakin ensiklopediya daha çox ümumi oxucu üçün nəzərdə tutulur. Ona görə də elə etmək lazım gəlir ki, ondan həm adi, həm yetkin, həm də mütəxəssis oxucu faydalana bilsin.

Ensiklopedistlər qarşısında hər hansı bir məsələ, hadisə, termin, anlayış, əşya və s. barədə məlumatların kompleks, sistemləşdirilmiş şəkildə verilməsi bir məqsəd olaraq dayanır. Bunun üçün müəyyən elmi-mövzu ardıcılığı daxilində məqalələrin bir-biri ilə üzvi bağlılığı, nəticədə bölmələrin əlaqəliliyini təmin etməlidir.

Nəticə. Ensiklopediyaların quruluşu, həsr olunduğu mövzu, oxucu dairəsi, onların yaş xüsusiyyətləri və bilik dərəcələri ilə bağlı məsələdir. Bütün bunlar nəşrin ümumi strukturunu, mövzuların təqvimini, nəşrin formatını, səhifələrin texniki tərtibini müəyyənləşdirən amillərdəndir. Ensiklopediyanın quruluşu, eyni zamanda onun həcmi ilə bağlıdır. Ensiklopediyaların həcmi, cildlərin sayı onun xarakterini, kitab janrını müəyyən edən amillərdən biridir. Həcminə görə ensiklopediyalar stolüstü, kiçik və böyük ensiklopediyalara ayrılır. Cild sayı nəşrin xarakterinə və adına da təsir edir. Belə ki, əlifba sistemi ilə hazırlanan bir və iki cildlik ensiklopediyalardır. Adətən, ensiklopedik lüğət adlandırılır.

Elmi biliklər sahəsindəki inkişaf ensiklopediyaların həcmi getdikcə artırıb maksimal həddə çatdırmalı idi. XX əsrin ortalarına doğru yaranan zidd əhəmətlər buna mane oldu. Bu əhəməni yaradan səbəblərdən biri digər növ elmi-sorğu ədəbiyyatının (əsasən sahə ensiklopediyalarının və terminoloji lüğətlər) meydana çıxması idi ki, bunun nəticəsində bir çox dar ixtisas termini universal ensiklopediyanın tərkibindən çıxarılır və onlar termin yükündən qismən azad edilir. Başqa bir səbəb oxucu auditoriyasının tələblərinə uyğunlaşdırılmış ümumi qanunauyğunluğa əsaslanır. Digər səbəb isə müasir poliqrafiya sahəsində meydana gələn texniki imkanlardır.

Ensiklopediyaların özü kitab kompozisiyası baxımından mürəkkəb struktura malikdir. Həmin struktur oxucu təyinatına əsaslanan mürəkkəb

xarakter ilə səciyyələnilir. Məsələn, xüsusi şrifflər seçməklə səhifə tutumunu nəzərə qarasaq dərəcədə artırmaq olar.

Ədəbiyyat

1. Кондаков Н.И. Логические словарь. Москва: «Наука», 1971, 656 с.
2. Методические указания. –М: изд. «Советская энциклопедия», 1969, 302 стр.
3. Сикорский Н.М. Теория т практика редакитрования. -2-у изд. испр. и доп. М.: Высшая школа 1980. 328 с.
4. Соловьев В.И.Подготовка и редактирование информационных изданий. М.: МПИ, 1986, 71 с.
5. Шмускис Ю.Е. “Советские энциклопедии”. М.: 1975, 192 стр.
6. Шурыгина И.Л. Научная литература. В книге «Редактирование отдельных видов литературы». Гл.4, (стр. 92-123) -М.: изд. «Книга». 1987, 400 стр.
7. Эльяшевич Д.А. Теория и типология книжных связей: Автореф. дисс. на соиск. уч. степ. канд. филол. наук. М., 1986, 15 с.

*Мəqalə “Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının
”nın 27 noyabr 2018-ci il tarixli 02saylı
iclasında çapa məsləhət bilinmişdir.*